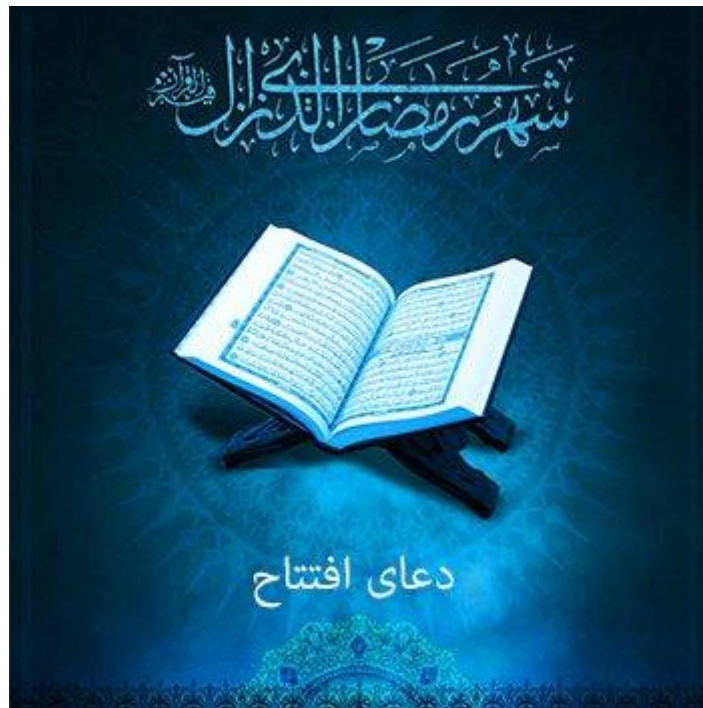

شرح دعای افتتاح

سید بن طاووس در کتاب «الأقبال بالأعمال الحسنة» به سند خویش این دعا را از کتاب دعای ابوجعفر محمد بن عثمان بن سعید عمری رضی الله عنه نقل کرده و می نویسد: در این کتاب دعاهای بسیاری وجود دارد که ابوجعفر محمد بن عثمان به خواندن آن اهتمام داشته است.

سید بن طاووس در کتاب "الاقبال بالأعمال الحسنة" به سند خویش این دعا را از کتاب دعای ابوجعفر محمد بن عثمان بن سعید عمری رضی الله عنه نقل کرده، که در شبهای ماه رمضان خوانده می شود.

سید بن طاووس می گوید: «من از آن کتاب دعاهای فراوانی را نسخه برداری کردم و از جمله آنها همین دعای افتتاح است که در شبهای ماه رمضان خوانده می شود.^۱ نگارنده می گوید گرچه این دعا بر حسب ظاهر از امام معصوم (ع) نقل نشده است لکن با توجه به این که ابو جعفر محمد بن عثمان بن سعید عمری از نواب خاص حضرت بقیه الله روحی له الفداء بوده و به خواندن این دعا مداومت داشته و نیز با توجه به مضامین عالیله

دعا و اعتماد مرحوم سید بن طاووس، می‌توان اطمینان پیدا کرد که این دعا از ناحیه مبارکه امام عصر(عج) و یا از سایر معصومین(علیهم السلام) به دست ایشان رسیده باشد. والله العالم.

نام دعا

دعای افتتاح در شبهای ماه مبارک رمضان قرائت می‌شود و این دعا دارای مضامین عالیه از حمد و ثنای الهی و راز و نیاز عارفانه و صلوات و درود بر معصومین(علیهم السلام) و در پایان، دعا برای ظهور باهرالنور حضرت مهدی ارواحنا له‌الفداء و تشکیل حکومت کریمه آن امام همام است و ترجمه و شرح آن با زبان ساده برای عموم مؤمنان مفید است تا در هنگام قرائت به مفاهیم آن توجه داشته باشند و با حضور قلب با خدا راز و نیاز کنند و با عرفان و شناخت بیشتر و با صفا و اخلاص در پیشگاه ربوبی عرض حاجت نمایند.

ضمناً باید دانست هر چند خداوند سبحان اذن داده است که ما همه چیز را از کوچک و بزرگ از او بخواهیم ولی شایسته است که مطالب و هدفهای عالی را در اولویت قرار داده و حاجتهای کوچک و ناچیز را در مرتبه دوم از او درخواست کنیم که در پیشگاه شخص بزرگ از کوچک و خرد آغاز کردن زینده نیست.

بخشهای مختلف دعا

دعای افتتاح از سه بخش کلی تشکیل می‌گردد که نخستین بخش آن حمد و ثنای الهی می‌باشد، بسیاری از معارف دینی به زبان حمد و ثنا و تسبیح و راز و نیاز و سوز و گداز بیان می‌شود. در این بخش واژه‌های حمد، مدح، ثنا و تسبیح بیش از نوزده بار تکرار می‌شود. و در واقع این بخش چگونگی راز و نیاز با خدا را در زبان دعا به ما آموزش می‌دهد.

بخش دوم دعا: صلوات بر محمد و آل و محمد با اوصاف ویژه.

بخش سوم: به مساله انتظار فرج و شکایت از غیبت حضرت ولی عصر عجل الله و زیادی دشمنان و کمی دوستان و آرزوی دولت کریمه و آمادگی برای جانفشانی و خدمت در آن دولت می‌پردازد و در آخر با دعای نصرت و عزت برای مسلمانان به پایان می‌رسد.

این دعا، «افتتاح» است. زیرا، این دعا با حمد و ثنای الهی اینگونه آغاز می‌شود: «اللهم انی افتتح الثناء بحمدک ... . بار خدایا من ثنای تو را با حمدت آغاز می‌کنم.

اِنِّی اَفْتَتِحُ الثَّنَاءَ بِحَمْدِکَ اَللّٰهُمَّ

خدایا من ستایش را بوسیله حمد تو می‌گشایم

نام دعا از همین فراز اول گرفته شده افتتاح یعنی گشودن، باز کردن. چه چیز را قرار است آغاز کنیم؟ ثنا را. ثنا یعنی ستایش. ثنا را با چه آغاز خواهیم کرد؟ با حمد خداوند. حمد یعنی چه؟ یعنی ستایش! اما ستایش خاص. حمد یعنی ستایش کسی که کاری را از روی اختیار انجام داده اما مدح از حمد عام تر است. شما زیبایی گل را مدح می‌کنید اما حمد نمی‌کنید زیرا گل در این زیبایی از خود اختیاری ندارد.

ما که آفریده‌ی خداوندیم باید او را به نحوی ستایش کنیم که خود فرموده همچنان که در حدیث مورد اتفاق شیعه و سنی از رسول خدا (ص) رسیده که می‌گفت: « لا احصى ثناء علیک ، انت کما اثنت علی نفسک» (پروردگارا من ثناء تو را نمی‌توانم بشمارم، و بگویم، تو آنطوری که بر خود ثنا کرده ای). امام صادق (علیه‌السلام) فرمود: استر پدر من گم شد (استر: حیوانی که سوار آن می‌شوند)، ایشان گفتند که اگر حق تعالی ، آن حیوان گم شده را به من باز رسانده او را آنطور ستایش می‌کنم که پسندیده‌ی مقام جلال او باشد . زمان کوتاهی نگذشت که استر را یافتند و با زین و لجام حاضر ساختند. امام سوار شدند و حاضران مترصد بودند که ببینند ایشان خدا را چگونه ثنا می‌گوید؟ ایشان فقط فرمودند الحمد لله و هیچ جمله دیگری نگفتند. یک نفر از امام پرسید که : یابن رسول الله ، شما شرط کرده بودید که بعد از یافتن حیوان گمشده خداوند را ثنای ی‌گویید که موجب رضای او شود و لایق کبریای او باشد و جز به کلمه الحمد لله تکلم نفرمودید؟ فرمودند که با این کلمه طیبه همه ثنا و ستایش ها را نثار بارگاه عزت وی کردم.

فصرت ادعوك آمنّا و اسئلك مستأنسا لا خائفا ولا وِجلاً مُدلاً عليك فيما قصدت فيه اليك فان ابطأ عنى عتبتُ
بجهلى عليك و لعل الذى ابطأ عنى هو خيرلى لعلمك بعاقبه الامور...

در این بخش از دعا می‌گوییم: پروردگارا لطف و رحمت تو موجب شده که من با این همه گناه با آرامش خاطر تو را بخوانم و با احساس محبت و انس از تو حاجت بخواهم بی‌آنکه بیم و هراسی به خود راه دهم در حالی که مقصودم را عاشقانه و با ناز و کرشمه با تو در میان می‌گذارم و اگر حاجتم دیر آید، از روی نادانی با عتاب و خطاب با تو چون و چرا می‌کنم. با این که ممکن است دیر شدن اجابت به سود من باشد، زیرا سرانجام کارها را تو می‌دانی و من از اسرار عالم آگاه نیستم و از آینده چیزی نمی‌دانم.

دعای افتتاح در شبهای ماه مبارک رمضان قرائت می‌شود و این دعا دارای مضامین عالیه از حمد و ثنای الهی و راز و نیاز عارفانه و صلوات و درود بر معصومین (علیهم السلام) و در پایان، دعا برای ظهور باهرالنور حضرت مهدی ارواحنا له‌الفداء و تشکیل حکومت کریمه آن امام همام است و ترجمه و شرح آن با زبان ساده برای عموم مؤمنان مفید است تا در هنگام قرائت به مفاهیم آن توجه داشته باشند

هر چند لطف خداوند اقتضا دارد که ما هیچ گاه از درگاهش نومید نباشیم و همواره با امیدواری عرض حاجت کنیم ولی باید

بدانیم که لطف او با حکمت و مصلحت همراه است و بسیاری از تقاضاها و حاجتهای ما به صلاح ما نیست زیرا این عالم، عالم ماده و عالم تضاد و تراحم است و چه بسیار چیزها که در محدوده تراحم و تضاد نه به صلاح ما و نه به صلاح دیگران است و چه بسا در این محدوده امکان وجود ندارد البته خدا دعای ما را بی‌پاسخ نمی‌گذارد و بی‌درنگ لبیک می‌گوید و اگر خواسته ما را نمیدهد ولی برای ما پاداشی بزرگ مقدر می‌فرماید و برای روز گرفتاری (روز قیامت) ما ذخیره می‌کند.

نخست: خدا را خواندن و او را صدا زدن و اسماء صفاتش را به زبان آوردن. دوم: از او حاجت خواستن. در بعد نخست هیچ دعایی و هیچ ندایی بی‌پاسخ نمی‌ماند. اما بعد دوم دعا ممکن است گاهی به تأخیر بیفتد.

در این بخش از دعا می‌توان به چند نکته اشاره کرد:

الف) ادب دعا: که مبدا لطف و عنایت الهی سبب شود که ما ادب دعا و ادب حضور را فراموش کرده و در برابر پروردگار خود را طلب‌کار بدانیم زیرا ما هیچگونه حقی بر خداوند نداریم که آن را مطالبه کنیم.

ب) آنکه دعاهای ما بی پاسخ نمی‌ماند و وعده الهی به مقتضای (اِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ...) عملی خواهد شد.

ج) آنکه مبدا تأخیر در پاسخ سبب نومیدی شود چون بعضی از خواسته‌های ما به صلاح ما نیست و خدا صلاح ما را بهتر می‌داند و آنرا به آینده موکول می‌کند و این آینده ممکن است روز قیامت باشد چه بسا تقاضایی که در دنیا عملی نیست، زیرا دنیا دار تراحم است و بندگان خدا گاهی چیزهای متضاد می‌خواهند که در محدوده این عالم و در جهان ماده قابل تحقق نیست و به قول شاعر:

هر که نقش خویشتن بیند در آب
برزگبارانوگازرآفتاب

دو دشمن هر یک پیروزی خود و شکست حریف را می‌خواهند و جمع پیروزی و شکست برای هر دو امکان ندارد پس خداوند دعاها را بر طبق حکمت و نظام احسن مستجاب می‌فرماید و در صحنه تراحم دعای مؤمنان با پاداش نیک و دعای کافران با پاداش متناسب به اجابت می‌رسد و احیانا اگر برای کافران در ظاهر پیروزی دیده می‌شود این پیروزی به خیر آنها نیست. و این گونه رخ دادها ممکن است در واقع برای مؤمنان آزمایش و برای کافران و املاء و استدراج باشد خداوند در قرآن می‌فرماید:

والذین کذبوا بآیاتنا سنستدرجهم من حیث لا یعلمون

آنانکه آیات ما را تکذیب کنند آنها را به تدریج نابود می‌کنیم.

و نیز می‌فرماید:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمَلِّئُهُمْ خَيْرٌ لَّانفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمَلِّئُهُم لِيَزدادوا إِثْمًا وَّ لَهُمْ عَذَابٌ مَّهِينٌ

کافران گمان نکنند که این مهلت چند روزه به سود آنها است ما آنها را مهلت می‌دهیم تا به گناه خویش بیفزایند و گرفتار عذابی دردناک شوند.

در برابر اگر مؤمنان دچار درد و رنج می‌شوند برای آن است که سره از ناسره (خالص از ناخالص) جدا شود و مؤمنان مخلص از پاداش بیشتر بهره گیرند.

پس دعا و درخواست مؤمنان هیچگاه بی پاسخ نمی‌ماند. در روایات اهل بیت علیهم‌السلام آمده است که مؤمنان در روز قیامت با پادشاهای بزرگی روبرو می‌شوند که خود نمی‌دانند پاداش کدام عمل آنها است به آنها گفته می‌شود که این پاداش دعاهاست که در دنیا به اجابت نرسید و خدا آنها را برای روز نیاز و تنگدستی شما ذخیره کرده بود که اینک به شما اعطا می‌شود چنانکه در حدیثی از امام صادق (علیه‌السلام) آمده است:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَدْعُو اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ فِي حَاجَتِهِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ أَخْرُوا إِجَابَتَهُ شَوْقًا إِلَى صَوْتِهِ وَدُعَائِهِ فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: عَبْدِي دَعَوْتَنِي فَأَخَّرْتُ إِجَابَتَكَ وَثَوَابَكَ كَذَا وَكَذَا وَدَعَوْتَنِي فِي كَذَا وَكَذَا فَأَخَّرْتُ إِجَابَتَكَ وَثَوَابَكَ كَذَا وَكَذَا، قَالَ: فَيَتَمَنَّي الْمُؤْمِنُ أَنَّهُ لَمْ يُسْتَجَبْ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا مِمَّا يَرِي مِنْ حُسْنِ الثَّوَابِ

براستی مؤمن خدای عزوجل را درباره حاجت خود می‌خواند و خدا دستور می‌دهد اجابت او را به تأخیر اندازید بخاطر شوقی که به آواز او دارم آنگاه که روز قیامت شود خدا می‌فرماید ای بنده من تو مرا خواندی (دعا کردی) و من اجابت را به تأخیر انداختم اینک ثواب و پاداش تو چنین و چنان است، و باز در باره فلان چیز و فلان چیز مرا خواندی و من اجابت را به تأخیر انداختم و پاداش تو چنین و چنان است آنگاه مؤمن آرزو می‌کند کاش هیچ دعایی از او در دنیا اجابت نشده بود بخاطر ثواب و پاداش نیکی که می‌بیند.

لطف و رحمت تو موجب شده که من با این همه گناه با آرامش خاطر تو را بخوانم و با احساس محبت و انس از تو حاجت بخواهم بی‌آنکه بیم و هراسی به خود راه دهم در حالی که مقصودم را عاشقانه و با ناز و کرشمه با تو در میان می‌گذارم و اگر حاجتم دیر آید، از روی نادانی با عتاب و خطاب با تو چون و چرا می‌کنم. با این که ممکن است دیر شدن اجابت به سود من باشد، زیرا سرانجام کارها را تو می‌دانی و من از اسرار عالم آگاه نیستم و از آینده چیزی نمی‌دانم

پس هیچگاه از دعا خسته نشوید و همواره خدا را بخوانید که لطف پروردگار مرهون دعاهاست شما است چنانکه می‌فرماید: قل ما يعابكم ربي لولا دعاؤكم؛ بگو اگر دعاهاست شما نباشد پروردگار من به شما عنایتی نمی‌کند.

دعا نشانه بندگی و وسیله عروج بنده به سوی خدا است. با دعا و راز و نیاز و نماز انسان به معراج می‌رود و به خدا نزدیک می‌شود و سرّ نماز و حقیقت آن دعا است که صلوة در اصل به معنی دعا و دعا مغز عبادت است نماز وسیله تقرب هر انسان پرهیزکار به خدا است.

فلم ارمولئى کریمما اصبر علی عبدلئیم منک علی یا رب، انک تدعونى فاولئى عنک و تتجیب الئى فاتبغض الیک و تودد الئى فلا اقبل منک کان لئى التطول علیک فلم یمنعک ذلک من الرحمة لئى و الاحسان الئى و التفضل علیّ بجدک و کریمک فارحم عبدک الجاهل وجد علیه بفضل احسانک انک جواد کریم.

خدایا! من هیچ مولای کریمی را شکیباتر از تو نسبت به بنده لئیم و بخیلی مانند خود ندیده‌ام. پروردگارا! تو مرا می‌خوانی و من از تو روی می‌گردانم. تو به من محبت می‌کنی و من دشمنی، تو نسبت به من اظهار دوستی و مودت می‌کنی و من پذیرا نیستم گویا که من بر تو متنی و حقی دارم ولی تمام این برخوردهای ناشایست من، تو را از رحمت و نیکی و تفضل نسبت به من باز نمی‌دارد. خدایا! رفتار من از روی نادانی است پس بر بنده نادانت مگیر و او را مشمول رحمتت قرار داده و با فضل و احسان و کرمت با او رفتار کن که تو جواد و کریمی.

و بعد در ادامه می‌فرماید:

الحمد لله مالک الملک مجرى الفلک مسخر الريح فالتق الاصباح ديان الدین رب العالمین

در این بخش از دعا می‌گوییم سپاس خدای را که مُلک جهان از آن او و نظام عالم با تدبیر و اراده او سامان می‌یابد. کشتی‌ها در دریاها به اراده او در جریان است و بادهای با تسخیر وی در نوسان است. اوست که سینه افق را شکافته و روشنایی بامداد را از آن بیرون می‌آورد (و تاریکی شب را به روشنی روز تبدیل می‌کند) خدایی که قانونگذار و آغازگر دین و شریعت است. نظام تکوین و تشریح از سوی او و قانون دین و شریعت از جانب او تنظیم و تدوین می‌شود زیرا او رب العالمین و پروردگار جهانیان است.

این بخش از دعا در ارتباط با ربوبیت آفریدگار است از این رو با صفت رب العالمین پایان می‌یابد.

تلخیص از کتاب شرح دعای افتتاح آیت الله مهدوی کنی

دعای افتتاح را سید بن طاووس در اقبال الاعمال، یادداشت^۱ شیخ طوسی در مصباح المتهدد،^۲ کفعمی در مصباح^۳ و البلد الامین،^۴ مجلسی در زاد المعاد^۵ و شیخ عباس قمی در مفاتیح الجنان،^۶ نقل کرده‌اند: بنابر منابع، راوی این دعا محمد بن عثمان بن سعید، از نایبان امام زمان (عج) است. گرچه این دعا به حسب ظاهر از امام معصوم (ع) نقل نشده است لکن با توجه به این که ابو جعفر محمد بن عثمان بن سعید عمری از نواب خاص حضرت مهدی (عج) بوده و به خواندن این دعا مداومت داشته و نیز با توجه به مضامین عالیه دعا و اعتماد سید بن طاووس، می‌توان اطمینان پیدا کرد که این دعا از ناحیه مبارکه امام عصر (عج) و یا از سایر معصومین (ع) به دست وی رسیده باشد.^۷

سبب نام‌گذاری

دعا، حمد و ثنای الهی را با این عبارت آغاز می‌کند: «اللَّهُمَّ اِنِّیْ اَفْتَحُ الثَّنَاءَ بِحَمْدِكَ: بار خدایا من ثنای تو را با حمدت آغاز می‌کنم» «به همین سبب نام آن «افتتاح» است.^۸

مضامین

- دعای افتتاح با حمد و ستایش الهی شروع می‌شود و سپس به انتخاب راه صحیح و تأیید الهی، رحمت و غضب حکیمانه الهی، لزوم خوف و رجاء، توفیق عبادتمنتی الهی بر بنده، گناه بنده و دوام فیض الهی، یادآوری نعمت‌های خدا، بقای نعمت‌ها به دست خدا و لزوم تفکر در نعمت‌های خدا می‌پردازد.
- در فرازهای دیگر به حکمت تأخیر در استجابت دعا، تکبر و بی‌توجهی انسان نسبت به خدا، ارزش انس و مناجات با خدا و به درهای همیشه گشوده رحمت الهی اشاره می‌کند و می‌گوید: خداوند هیچ‌گاه بنده‌اش را از خود طرد نمی‌کند و در رحمت خود بر او نمی‌بندد و او را نومید نمی‌سازد.
- فقرات پایانی دعای افتتاح که بر آن بسیار تأکید شده درباره اظهار علاقه نسبت به دولت اسلامی است که در پرتو ظهور حضرت ولی عصر (عج) برقرار خواهد شد. در ضمن جملات این فقره از دعا، هدف حکومت اسلامی و وظیفه ما نسبت به آن نیز بیان شده است. و به ضرورت پند گرفتن از امت‌های گذشته، و اینک پیامبر (ص) و ائمه (علیهم السلام) با ارزش‌ترین نعمت‌ها هستند تأکید شده است.

سید بن طاووس در کتاب «الأقبال بالأعمال الحسنة» به سند خویش این دعا را از کتاب دعای ابوجعفر محمد بن عثمان بن سعید عمری رضی الله عنه نقل کرده و می‌نویسد: در این کتاب دعاهای بسیاری وجود دارد که ابوجعفر محمد بن عثمان به خواندن آن اهتمام داشته است.

سید بن طاووس در کتاب "الأقبال بالأعمال الحسنة" به سند خویش این دعا را از کتاب دعای ابوجعفر محمد بن عثمان بن سعید عمری رضی الله عنه نقل کرده، که در شبهای ماه رمضان خوانده می‌شود.

سید بن طاووس می‌گوید: «من از آن کتاب دعاهای فراوانی را نسخه برداری کردم و از جمله آنها همین دعای افتتاح است که در شبهای ماه رمضان خوانده می‌شود^۱. نگارنده می‌گوید گرچه این دعا بر حسب ظاهر از امام معصوم (ع) نقل نشده است لکن با توجه به این که ابو جعفر محمد بن عثمان بن سعید عمری از نواب خاص حضرت بقیه الله روحی له الفداء بوده و به خواندن این دعا مداومت داشته و نیز با توجه به مضامین عالیه دعا و اعتماد مرحوم سید بن طاووس، می‌توان اطمینان پیدا کرد که این دعا از ناحیه مبارکه امام عصر (عج) و یا از سایر معصومین (علیهم السلام) به دست ایشان رسیده باشد. والله العالم.

نام دعا

دعای افتتاح در شبهای ماه مبارک رمضان قرائت می‌شود و این دعا دارای مضامین عالیه از حمد و ثنای الهی و راز و نیاز عارفانه و صلوات و درود بر معصومین (علیهم السلام) و در پایان، دعا برای ظهور باهرالنور حضرت مهدی ارواحنا له الفداء و تشکیل حکومت کریمه آن امام همام است و ترجمه و شرح آن با زبان ساده برای عموم مؤمنان مفید است تا در هنگام قرائت به مفاهیم آن توجه داشته باشند و با حضور قلب با خدا راز و نیاز کنند و با عرفان و شناخت بیشتر و با صفا و اخلاص در پیشگاه ربوبی عرض حاجت نمایند.

ضمناً باید دانست هر چند خداوند سبحان اذن داده است که ما همه چیز را از کوچک و بزرگ از او بخواهیم ولی شایسته است که مطالب و هدفهای عالی را در اولویت قرار داده و حاجتهای کوچک و ناچیز را در مرتبه دوم از او درخواست کنیم که در پیشگاه شخص بزرگ از کوچک و خرد آغاز کردن زیبنده نیست.

بخشهای مختلف دعا

دعای افتتاح از سه بخش کلی تشکیل می‌گردد که نخستین بخش آن حمد و ثنای الهی می‌باشد، بسیاری از معارف دینی به زبان حمد و ثنا و تسبیح و راز و نیاز و سوز و گداز بیان می‌شود. در این بخش واژه‌های حمد، مدح، ثنا و تسبیح بیش از نوزده بار تکرار می‌شود. و در واقع این بخش چگونگی راز و نیاز با خدا را در زبان دعا به ما آموزش می‌دهد.

بخش دوم دعا: صلوات بر محمد و آل و محمد با اوصاف ویژه.

بخش سوم: به مسأله انتظار فرج و شکایت از غیبت حضرت ولی عصر عجل الله و زیادی دشمنان و کمی دوستان و آرزوی دولت کریمه و آمادگی برای جانفشانی و خدمت در آن دولت می‌پردازد و در آخر با دعای نصرت و عزت برای مسلمانان به پایان می‌رسد.

این دعا، «افتتاح» است. زیرا، این دعا با حمد و ثنای الهی اینگونه آغاز می‌شود: «اللهم انی افتتح الثناء بحمدک ... . بار خدایا من ثنای تو را با حمدت آغاز می‌کنم.

اِنِّی اَفْتَتِحُ الثَّنَاءَ بِحَمْدِکَ اَللّٰهُمَّ

خدایا من ستایش را بوسیله حمد تو می‌گشایم

نام دعا از همین فراز اول گرفته شده افتتاح یعنی گشودن، باز کردن. چه چیز را قرار است آغاز کنیم؟ ثنا را. ثنا یعنی ستایش. ثنا را با چه آغاز خواهیم کرد؟ با حمد خداوند. حمد یعنی چه؟ یعنی ستایش! اما ستایش خاص. حمد یعنی ستایش کسی که کاری را از روی اختیار انجام داده اما مدح از حمد عام تر است. شما زیبایی گل را مدح می‌کنید اما حمد نمی‌کنید زیرا گل در این زیبایی از خود اختیاری ندارد.

ما که آفریده‌ی خداوندیم باید او را به نحوی ستایش کنیم که خود فرموده همچنان که در حدیث مورد اتفاق شیعه و سنی از رسول خدا (ص) رسیده که می‌گفت: « لا احصى ثناء علیک ، انت کما اثنت علی نفسک» (پروردگارا من ثناء تو را نمی‌توانم بشمارم، و بگویم، تو آنطوری که بر خود ثنا کرده‌ای). امام صادق (علیه‌السلام) فرمود: استر پدر من گم شد (استر: حیوانی که سوار آن می‌شوند)، ایشان گفتند که اگر حق تعالی ، آن حیوان گم شده را به من باز رسانده او را آنطور ستایش می‌کنم که پسندیده‌ی مقام جلال او باشد .

زمان کوتاهی نگذشت که استر را یافتند و با زین و لجام حاضر ساختند. امام سوار شدند و حاضران مترصد بودند که ببینند ایشان خدا را چگونه ثنا می گوید؟ ایشان فقط فرمودند الحمد لله و هیچ جمله دیگری نگفتند .
یک نفر از امام پرسید که : یا بنر سول الله ,

شما شتر کردید که بعد از یافتن حیوان گمشده خداوند را ثنا می گوید که مو جبر ضای او شود و لایق کبریای او باشد و جز به کلمه الحمد لله تکلم نفرمودید؟ فرمودند که با این کلمه طیبه همه ثنا و ستایش ها را نثار بارگاه عزت وی کردم.

فصرت ادعوك آمنا و اسئلك مستأنسا لا خائفا ولا ورجلاً مُدلاً عليك فيما قصدت فيه اليك فان ابطأ عنى عتبتُ
بجهلى عليك و لعل الذى ابطأ عنى هو خير لى لعلمك بعاقبه الامور...

در این بخش از دعا می گوئیم: پروردگارا لطف و رحمت تو موجب شده که من با این همه گناه با آرامش خاطر تو را بخوانم و با احساس محبت و انس از تو حاجت بخواهم بی آنکه بیم و هراسی به خود راه دهم در حالی که مقصودم را عاشقانه و با ناز و کرشمه با تو در میان می گذارم و اگر حاجتم دیر آید، از روی نادانی با عتاب و خطاب با تو چون و چرا می کنم. با این که ممکن است دیر شدن اجابت به سود من باشد، زیرا سرانجام کارها را تو می دانی و من از اسرار عالم آگاه نیستم و از آینده چیزی نمی دانم.

دعای افتتاح در شبهای ماه مبارک رمضان قرائت می شود و این دعا دارای مضامین عالیه از حمد و ثنای الهی و راز و نیاز عارفانه و صلوات و درود بر معصومین (علیهم السلام) و در پایان، دعا برای ظهور باهرالنور حضرت مهدی ارواحنا له الفداء و تشکیل حکومت کریمه آن امام همام است و ترجمه و شرح آن با زبان ساده برای عموم مؤمنان مفید است تا در هنگام قرائت به مفاهیم آن توجه داشته باشند

هر چند لطف خداوند اقتضا دارد که ما هیچ گاه از درگاهش نومید نباشیم و همواره با امیدواری عرض حاجت کنیم ولی باید

بدانیم که لطف او با حکمت و مصلحت همراه است و بسیاری از تقاضاها و حاجتهای ما به صلاح ما نیست زیرا این عالم، عالم ماده و عالم تضاد و تراحم است و چه بسیار چیزها که در محدوده تراحم و تضاد نه به صلاح ما و نه به صلاح دیگران است و چه بسا در این محدوده امکان وجود ندارد البته خدا دعای ما را بی پاسخ نمی گذارد و بی درنگ لیبیک می گوید و اگر خواسته ما را نمیدهد ولی برای ما پاداشی بزرگ مقدر می فرماید و برای روز گرفتاری (روز قیامت) ما ذخیره می کند.

نخست: خدا را خواندن و او را صدا زدن و اسماء صفاتش را به زبان آوردن. دوم: از او حاجت خواستن. در بعد نخست هیچ دعایی و هیچ ندایی بی پاسخ نمی ماند. اما بعد دوم دعا ممکن است گاهی به تأخیر بیفتد.

در این بخش از دعا می توان به چند نکته اشاره کرد:

الف) ادب دعا: که مبدا لطف و عنایت الهی سبب شود که ما ادب دعا و ادب حضور را فراموش کرده و در برابر پروردگار خود را طلب کار بدانیم زیرا ما هیچگونه حقی بر خداوند نداریم که آن را مطالبه کنیم.

ب) آنکه دعاهای ما بی پاسخ نمی ماند و وعده الهی به مقتضای (اِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ...) عملی خواهد شد.

ج) آنکه مبدا تأخیر در پاسخ سبب نومیدی شود چون بعضی از خواسته های ما به صلاح ما نیست و خدا صلاح ما را بهتر می داند و آنرا به آینده موکول می کند و این آینده ممکن است روز قیامت باشد چه بسا تقاضایی که در دنیا عملی نیست، زیرا دنیا دار تراحم است و بندگان خدا گاهی چیزهای متضاد می خواهند که در محدوده این عالم و در جهان ماده قابل تحقق نیست و به قول شاعر:

هر که نقش خویشتن بیند در آب
برزگربارانوگازرا آفتاب

دو دشمن هر یک پیروزی خود و شکست حریف را می خواهند و جمع پیروزی و شکست برای هر دو امکان ندارد پس خداوند دعاها را بر طبق حکمت و نظام احسن مستجاب می فرماید و در صحنه تراحم دعای مؤمنان با پاداش نیک و دعای کافران با پاداش متناسب به اجابت می رسد و احياناً اگر برای کافران در ظاهر پیروزی دیده می شود این پیروزی به خیر آنها نیست. و این گونه رخ دادها ممکن است در واقع برای مؤمنان آزمایش و برای کافران و املاء و استدراج باشد خداوند در قرآن می فرماید:

والذین کذبوا بآياتنا سنستدرجهم من حيث لا يعلمون

آنانکه آیات ما را تکذیب کنند آنها را به تدریج نابود می کنیم.

و نیز می فرماید:

ولا يحسبن الذين كفروا انهم لننملوا لهم خيرا لانفسهم انما نملوا لهم ليزدادوا اثما ولهم عذاب مهين

کافران گمان نکنند که این مهلت چند روزه به سود آنها است ما آنها را مهلت می دهیم تا به گناه خویش بیفزایند و گرفتار عذابی دردناک شوند.

در برابر اگر مؤمنان دچار درد و رنج می شوند برای آن است که سره از ناسره (خالص از ناخالص) جدا شود و مؤمنان مخلص از پاداش بیشتر بهره گیرند.

پس دعا و درخواست مؤمنان هیچگاه بی پاسخ نمی ماند. در روایات اهل بیت علیهم السلام آمده است که مؤمنان در روز قیامت با پادشاهای بزرگی روبرو می شوند که خود نمی دانند پاداش کدام عمل آنها است به آنها گفته می شود که این پاداش دعاها بی است که در دنیا به اجابت نرسید و خدا آنرا برای روز نیاز و تنگدستی شما ذخیره کرده بود که اینک به شما اعطا می شود چنانکه در حدیثی از امام صادق (علیه السلام) آمده است:

إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَيَدْعُو اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ فِي حَاجَتِهِ فَيَقُولُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ أَخْرُوا إِجَابَتَهُ شَوْقًا إِلَى صَوْتِهِ وَدُعَائِهِ فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: عَبْدِي دَعَوْتَنِي فَأَخْرَتُ إِجَابَتَكَ وَثَوَابَكَ كَذَا وَكَذَا وَدَعَوْتَنِي فِي كَذَا وَكَذَا فَأَخْرَتُ إِجَابَتَكَ وَثَوَابَكَ كَذَا وَكَذَا، قَالَ: فَيَتَمَنَّى الْمُؤْمِنُ أَنَّهُ لَمْ يُسْتَجَبْ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا مِمَّا يَرِي مِنْ حُسْنِ الثَّوَابِ

براستی مؤمن خدای عزوجل را درباره حاجت خود می خواند و خدا دستور می دهد اجابت او را به تأخیر اندازید بخاطر شوقی که به آواز او دارم آنگاه که روز قیامت شود خدا می فرماید ای بنده من تو مرا خواندی (دعا کردی) و من اجابتت را به تأخیر انداختم اینک ثواب و پاداش تو چنین و چنان است، و باز در باره فلان چیز و فلان چیز مرا خواندی و من اجابتت را به تأخیر انداختم و پاداش تو چنین و چنان است آنگاه مؤمن آرزو می کند کاش هیچ دعایی از او در دنیا اجابت نشده بود بخاطر ثواب و پاداش نیکی که می بیند.

لطف و رحمت تو موجب شده که من با این همه گناه با آرامش خاطر تو را بخوانم و با احساس محبت و انس از تو حاجت بخواهم بی آنکه بیم و هراسی به خود راه دهم در حالی که مقصودم را عاشقانه و با ناز و کرشمه با تو در میان می گذارم و اگر حاجتم دیر آید، از روی نادانی با عتاب و خطاب با تو چون و چرا می کنم. با این که ممکن است دیر شدن اجابت به سود من باشد، زیرا سرانجام کارها را تو می دانی و من از اسرار عالم آگاه نیستم و از آینده چیزی نمی دانم

پس هیچگاه از دعا خسته نشوید و همواره خدا را بخوانید که لطف پروردگار مرهون دعاها بی شما است چنانکه می فرماید: قل ما يعابكم ربي لولا دعاؤكم؛ بگو اگر دعاها بی شما نباشد پروردگار من به شما عنایتی نمی کند.

دعا نشانه بندگی و وسیله عروج بنده به سوی خدا است. با دعا و راز و نیاز و نماز انسان به معراج می‌رود و به خدا نزدیک می‌شود و سرّ نماز و حقیقت آن دعا است که صلوة در اصل به معنی دعا و دعا مغز عبادت است نماز وسیله تقرب هر انسانِ پرهیزکار به خدا است.

فلم ارمولئى کریمما اصبر علی عبدلئیم منک علی یا رب، انک تدعونى فاولئى عنک و تتجیب الئى فاتبغض الیک و تودد الئى فلا اقبل منک کان لئى التطول علیک فلم یمنعک ذلک من الرحمة لئى و الاحسان الئى و التفضل علیّ بجدک و کریمک فارحم عبدک الجاهل وجد علیه بفضل احسانک انک جواد کریم.

خدایا! من هیچ مولای کریمی را شکیباتر از تو نسبت به بنده لئیم و بخیلی مانند خود ندیده‌ام. پروردگارا! تو مرا می‌خوانی و من از تو روی می‌گردانم. تو به من محبت می‌کنی و من دشمنی، تو نسبت به من اظهار دوستی و مودت می‌کنی و من پذیرا نیستم گویا که من بر تو متنی و حقی دارم ولی تمام این برخوردهای ناشایست من، تو را از رحمت و نیکی و تفضل نسبت به من باز نمی‌دارد. خدایا! رفتار من از روی نادانی است پس بر بنده نادانت مگیر و او را مشمول رحمتت قرار داده و با فضل و احسان و کرمت با او رفتار کن که تو جواد و کریمی.

و بعد در ادامه می‌فرماید:

الحمد لله مالک الملک مجرى الفلک مسخر الريح فائق الاصباح ديان الدين رب العالمين

در این بخش از دعا می‌گوییم سپاس خدای را که مُلک جهان از آن او و نظام عالم با تدبیر و اراده او سامان می‌یابد. کشتی‌ها در دریاها به اراده او در جریان است و باده‌ها با تسخیر وی در نوسان است. اوست که سینه افق را شکافته و روشنایی بامداد را از آن بیرون می‌آورد (و تاریکی شب را به روشنی روز تبدیل می‌کند) خدایی که قانونگذار و آغازگر دین و شریعت است. نظام تکوین و تشریح از سوی او و قانون دین و شریعت از جانب او تنظیم و تدوین می‌شود زیرا او رب‌العالمین و پروردگار جهانیان است.

این بخش از دعا در ارتباط با ربوبیت آفریدگار است از این رو با صفت رب‌العالمین پایان می‌یابد.

تلخیص از کتاب شرح دعای افتتاح آیت الله مهدوی کنی

دعای افتتاح را سیدبن طاووس در اقبال الاعمال،^۱ یادداشت ^۱ شیخ طوسی در مصباح المتهدج،^۲ اکفعمی در مصباح ^۲ لو البلد الامین،^۳ لمجلسی در زاد المعاد ^۴ لو شیخ عباس قمی در مفاتیح الجنان،^۵ لنقل کرده‌اند: بنابر منابع، راوی این دعا محمد بن عثمان بن سعید، از نایبان امام زمان (عج) است. گرچه این دعا به حسب ظاهر از امام معصوم (ع) نقل نشده است لکن با توجه به این که ابو جعفر محمد بن عثمان بن سعید عمری از نواب خاص حضرت مهدی (عج) بوده و به خواندن این دعا مداومت داشته و نیز با توجه به مضامین عالیه دعا و اعتماد سید بن طاووس، می‌توان اطمینان پیدا کرد که این دعا از ناحیه مبارکه امام عصر (عج) و یا از سایر معصومین (ع) به دست وی رسیده باشد.^۶

سبب نام‌گذاری

دعا، حمد و ثنای الهی را با این عبارت آغاز می‌کند: «اللَّهُمَّ اِنِّیْ اَفْتَتِحُ الثَّنَاءَ بِحَمْدِکَ: بار خدایا من ثنای تو را با حمدت آغاز می‌کنم» (به همین سبب نام آن «افتتاح» است).^۷

مضامین

- دعای افتتاح با حمد و ستایش الهی شروع می‌شود و سپس به انتخاب راه صحیح و تأیید الهی، رحمت و غضب حکیمانه الهی، لزوم خوف و رجاء، توفیق عبادتمنتی الهی بر بنده، گناه بنده و دوام فیض الهی، یادآوری نعمت‌های خدا، بقای نعمت‌ها به دست خدا و لزوم تفکر در نعمت‌های خدا می‌پردازد.
- در فرازهای دیگر به حکمت تأخیر در استجابت دعا، تکبر و بی‌توجهی انسان نسبت به خدا، ارزش انس و مناجات با خدا و به درهای همیشه گشوده رحمت الهی اشاره می‌کند و می‌گوید: خداوند هیچ‌گاه بنده‌اش را از خود طرد نمی‌کند و در رحمت خود بر او نمی‌بندد و او را نومید نمی‌سازد.
- فقرات پایانی دعای افتتاح که بر آن بسیار تأکید شده درباره اظهار علاقه نسبت به دولت اسلامی است که در پرتو ظهور حضرت ولی عصر (عج) برقرار خواهد شد. در ضمن جملات این فقره از دعا، هدف حکومت اسلامی و وظیفه ما نسبت به آن نیز بیان شده است. و به ضرورت پند گرفتن از امت‌های گذشته، و اینک پیامبر (ص) و ائمه (علیهم السلام) با ارزش‌ترین نعمت‌ها هستند تأکید شده است.